Tehyn kirjallinen asiantuntijalausunto sosiaali- ja terveysministeriölle

Viite: VN/22496/2026

Asia: Hallituksen esitys sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta annetun hallituksen esityksen (HE 113/2025 vp) täydentämisestä

Esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan, että alkuperäistä hallituksen esitystä täydennettäisiin muuttamalla sosiaalihuoltolakiin ehdotettua 47 §:ää ja lisäämällä esitykseen uusi 47 a, 47 b, 47 c ja 47 d §.

Ehdotettujen muutosten ja lisäysten tarkoituksena on täsmentää teknologisten ratkaisujen käyttöönottoa asiakkaan palvelussa perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla.
Myös teknistä valvontaa koskevaa sosiaalihuoltolakiin ehdotettua 48 §:ää ehdotetaan muutettavaksi. Edellä mainittujen muutosten takia myös sosiaalihuoltolain 39 §:ää sekä vanhuspalvelulain 16 §:ää ehdotetaan muutattaviksi.

Esityksen lähtökohta on sosiaalihuollon keskeisen periaatteen eli asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Muutosten tavoitteena on varmistaa, että sääntelystä käyvät aikaisempaa selkeämmin ilmi teknologisten ratkaisujen käyttöä koskevat oikeudelliset edellytykset ja rajoitukset.

Tehyn näkemykset hallituksen esityksen täydennysehdotuksesta

Tehyn näkemyksen mukaan hallituksen esitys HE 113/2025 vp:n täydentämisestä täsmentää merkittävällä tavalla teknologisten ratkaisujen käyttöönoton edellytyksiä sosiaalipalveluissa. Tehy pitää ehdotettuja täsmennyksiä tarpeellisina.

Tehyssä näemme kuitenkin vielä perustelluksi, että tässä täydentävässä esityksessä korostettaisiin nykyistä painokkaammin sitä, ettei haavoittuvassa asemassa olevaa sosiaalihuollon asiakasta voi missään tilanteessa jättää ilman palvelua tai heitteille, vaikka hän kieltäytyisi teknologisen ratkaisun käyttöönotosta. Tämä olisi tärkeää tuoda esiin erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien sosiaalihuollon asiakkaiden oikeusturvan vahvistamiseksi.

Tehyn huoli liittyy edelleen siihen, että hyvinvointialueilla saatetaan tehdä säästösyistä päätöksiä, joiden seurauksena tietyille asiakasryhmille tarjotaan palvelujen toteuttamistapana yksinomaan teknologisia ratkaisuja, kuten kotihoidon etäkäyntejä tai lääkeannosteluautomaatteja. Tällöin ammattihenkilöiden tosiasialliset mahdollisuudet kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta sekä toteuttaa hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa perustuvia, asiakaslähtöisiä palvelujaan voivat vaarantua. Tämä voi lisätä ammattihenkilöiden eettistä kuormitusta. Se voi myös heikentää asiakkaiden luottamusta sekä palveluihin että niitä toteuttaviin ammattihenkilöihin.

Sivulla 7 säädöskohtaisissa perusteluissa todetaan seuraavasti: ”Asiakkaalla olisi aina oikeus kieltäytyä palvelusta. Toisaalta asiakkaalla ei ole myöskään ehdotonta oikeutta vaatia tiettyä palvelua, vaan hyvinvointialue turvaa asiakkaan palvelut kussakin tilanteessa käytettävissä olevien voimavarojensa puitteissa.”

Lisäksi sivulla 31 todetaan: ”Asiakkaalla on oikeus kieltäytyä hänelle tarjotuista sosiaalihuollon palveluista, mutta asiakkaalla ei ole subjektiivista oikeutta mihinkään tiettyyn palveluun tai sen toteuttamistapaan.”

Säädöskohtaisiin perusteluihin tulisi lisätä kuvaus sosiaalihuollon viranomaisten toimintavelvollisuudesta tilanteissa, joissa asiakas kieltäytyy teknologisen ratkaisun käyttöönotosta. Perusteluissa tulisi selkeästi todeta, että teknologisesta ratkaisusta kieltäytyminen ei poista viranomaisen vastuuta huolehtia sosiaalihuollon asiakkaan tarvitsemien palvelujen järjestämisestä.

Eduskunnan aikaisempi apulaisoikeusasiamies (AOA) Maija Sakslin on ratkaisussaan (9.10.2025, EOAK/6255/2024) todennut seuraavasti (sivu 40):

” Lähtökohtaisesti sosiaalipalvelujen ottaminen vastaan on vapaaehtoista. Jos asiakkaan välttämättömän huolenpidon toteutuminen on vaarassa, syntyy sosiaalihuollon viranomaisille kuitenkin toimintavelvollisuus. Jos asiakas haluaa asua kotona, mutta sanoo, ettei suostu ottamaan vastaan palveluja, joiden avulla hänen välttämätön huolenpitonsa voitaisiin turvata, on asiakkaan asioista vastaava työntekijä (omatyöntekijä) velvollinen huolehtimaan siitä, ettei asiakas joudu heitteille”.

Tehy näkemyksen mukaan yksityiskohtaisissa perusteluissa tulisi tuoda esiin myös sote-valvontalain (741/2023) 29 §:ssä säädetty palveluntuottajan ja henkilöstön ilmoitusvelvollisuus. Mikäli asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon tai palvelujen asianmukaiseen toteutumiseen vaarantuu, kyse voi olla sote-valvontalain tarkoittamasta epäkohdasta, ilmeisestä epäkohdan uhasta tai muusta lainvastaisuudesta. Tällainen tilanne voisi syntyä esimerkiksi silloin, kun asiakkaalle on hyvinvointialueen linjausten vuoksi tarjolla ainoastaan teknologinen ratkaisu ja hän kieltäytyy sen käytöstä.

Edellä viitatussa päätöksessään (9.10.2025, EOAK/6255/2024) AOA Sakslin on muistuttanut siitä, että ammattihenkilöillä on velvollisuus tehdä epäkohtailmoitus, mikäli haavoittuvassa asemassa olevat asiakkaat eivät saa lain edellyttämiä riittäviä palveluja (sivu 54):

” Jokainen viranhaltija ja julkista tehtävää suorittava työntekijä on omalta osaltaan vastuussa siitä, että haavoittuvassa asemassa olevat asiakkaat saavat heille lain mukaan kuuluvat palvelut. Jos hyvinvointialue ei noudata voimassa olevia oikeusnormeja, eikä virkamies omalla toiminnallaan pidä huolta siitä, että asiakas saa hänelle lain mukaan kuuluvat palvelut ja välttämättömän huolenpidon, tai asiakkaan perusoikeuksia rikotaan muulla tavoin, voi virkamies joutua virkavastuuseen omasta toiminnastaan. Tällaisten tilanteiden välttämiseksi ja asiakkaiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamiseksi tulisi näissä tilanteissa aina käyttää lakisääteistä oikeutta ilmoittaa asiasta valvontaviranomaiselle tai tehdä asiasta kantelu. Tämä koskee myös tilanteita, joissa hyvinvointialueella ei ole tarjolla riittävästi palveluja.”

Yksityiskohtainen huomio

Säädöskohtaisten perusteluiden 39 §:ää (asiakassuunnitelma) koskevan toisen kappaleen mukaan (s. 5) "käytännössä arvioinnin toteuttaisi se ammattilainen, joka vastaa asiakkaan palvelujen suunnittelusta".

Tehyn näkemyksen mukaan käsitteen "ammattilainen" sijasta tulisi käyttää käsitettä "sosiaalihuollon ammattihenkilö". Asiakassuunnitelman laatiminen kuuluu sosiaalihuollon ammattihenkilön vastuulle, eikä vastuuta voida siirtää muille ammattilaisille. Tämän vuoksi perusteluissa tulisi käyttää täsmällistä käsitteistöä. Sama huomio koskee myös muita täydentävän hallituksen esityksen kohtia, joissa käytetään käsitettä "ammattilainen" (s. 7, 12 ja 22).

Helsingissä 19.8.2026

Millariikka Rytkönen
puheenjohtaja
Tehy ry

Lisätiedot: Mervi Flinkman, Työvoimapoliittinen asiantuntija, mervi.flinkman@tehy.fi